

شهر تاریخی زیتون (چوانجو)، یادگاری از حضور ایرانیان در چین

علی محمد سابقی

مقدمه:

بنا به گفته‌ی برخی از مورخان پیشینه‌ی روابط سیاسی و فرهنگی ایران و چین بیش از دو هزار و ششصد سال سابقه دارد و مطالعات تاریخی نشان می‌دهد بی‌هیچ گمان راه ابریشم در طول دوران رونق و پویایی خود، اصلی‌ترین رشته‌ی پیوستگی تجاری و تاثیر گذارترین میانجی فرهنگی بین مردمان چین، ایران و کشورهای مختلف شرق و غرب بوده است که بر بستر آن علاوه بر مبادلات تجاری و بازرگانی و کالاهای مرغوب ابریشمین و سفالین، داد و ستد برجسته‌ترین کالاهای فرهنگی و هنری، فکر و اندیشه‌های ناب دینی و انسانی نیز رونق و رواج شایانی داشته است. گرچه امروزه از کالاهای بازرگانی و تجاری ایرانی مبادله شده در آنزمان آثار قابل ملاحظه‌ای جز تعدادی سکه و شیشه و... بر جای نمانده است، اما هم اکنون نیز در جای جای سرزمین پهناور و کهن چین میتوان آثار فرهنگی و اندیشه‌های ناب ایرانی را یافت که یا با همان هویت ایرانی خود همچنان باقی مانده و یا با کمی تغییر، جزء هویت فرهنگی چین درآمده است. آثار تاریخی ادیان ایرانی مانوی، زرتشتی، نسطوری و نشانه‌های آیین بودایی و دین مبین اسلام که هنوز هم بالنده و پویا همچنان ادامه دارد، و حاملان اصلی آنان به سرزمین چین ایرانیان بوده

اند، جزء مبادلات فکری و اندیشه ای هستند که حاکی از عمق تاثیر گذاری "جهان فرهنگی ایرانی" در "جهان فرهنگی چین" است. حضور بلند مدت و پررنگ فرهیختگان ایرانی و شخصیت های بزرگ تربیت یافته ی فرهنگ ایران در دربار امپراطوران مختلف چین به ویژه در دوران حاکمیت سلسله مغولان (یوان) که هر کدام منشاء خدمات ماندگار علمی، آموزشی و اجتماعی بوده نقش آنان در تداوم پیوستگی و بالندگی روابط فرهنگی بین دو ملت پر سابقه و متمدن آسیا بخش دیگری از این تاریخ روابط دیرینه و دوستانه ی ایران و چین به حساب می آیند. پایداری و پیوستگی این روابط به مرور جایگاه والای خود را در همه ی شئونات فرهنگی، هنری، اعتقادی، و اجتماعی چین باز یافته و در قالبها و شکل های گوناگون در ادبیات و شعر، نقاشی، نگارگری، موسیقی، سفالگری و صنایع دستی تاثیر بی زوالی گذاشته است.

معروف است که در دوران رونق و شکوفایی شهر چانگ ان (شی ان امروز) پایتخت سلسله های مختلف چین از جمله در دوران حاکمیت سلسله ی تانگ که مبداء جاده ی ابریشم زمینی در چین بوده، بیش از پنجهزار ایرانی اعم از تاجر، هنرمند، اندیشمند و صنعتگر زندگی می کرده اند و غروب هر روز پس از پایان کار روزانه، در محلی به نام میدان فرهنگ ایران گردهم آمده و به نمایش هنر های ایرانی همچون اجرای موسیقی، رقص محلی، نقالی و دیگر هنرهای نمایشی میپرداختند و با صرف غذاهای ایرانی در قهوه خانه های مخصوص ایرانیان خستگی تلاش های روزانه را از تن و جان خود بیرون می کردند.

اگرچه آثار فرهنگ ایران همچون جامعه ی مسلمانان در سراسر چین پراکنده است و همه جا می توان نمونه هایی از آن را مشاهده کرد، ولی آثار بر

جا مانده از حضور ایرانیان در شهر تاریخی و بندری چوانجو(زیتون) که مبداء جاده‌ی ابریشم دریایی بوده است هم از نظر تعداد و هم از حیث تنوع و هم به لحاظ مستدل و مستند بودن آن، قابل مقایسه با سایر مناطق نیست. در این نوشتار سعی شده است به بخشی از این آثار به ویژه سنگ قبر های متعلق به ایرانیان که هم اکنون در دو محل "مسجد اصحاب" و "موزه‌ی فرهنگ اسلامی" این شهر جمع آوری و نگهداری می شوند پرداخته شود.

درب ورودی مسجد اصحاب- شهر چوانجو- فوجیان

تاریخچه‌ی شهر چوانجو(زیتون)

در سال دوم حاکمیت امپراطور جینگ یون (jing yun) از سلسله‌ی تانگ (711 میلادی) در سواحل رودخانه‌ی جین جیانگ (jin jiang) و در کناره‌ی دریای چین، شهر کوچکی به نام چوانجو (quan zhou) به وجود آمد. از آنجا که این شهر در ساحل دریا قرار داشت، کم‌کم فعالیت‌های تجارت دریایی در آن آغاز شد. به دنبال درگیری‌ها و ناآرامی‌های به وجود آمده در غرب چین و ناآرام شدن جاده‌ی ابریشم زمینی و تنزل رفت و آمد تجار و مبادلات بازرگانی بین‌المللی در غرب این کشور، شهر کوچک و استراتژیک چوانجو به دلیل واقع شدن در منطقه‌ی امن شرق و در کناره‌ی دریای چین کم‌کم از موقعیت ویژه‌ای برخوردار شده و با رونق گرفتن بندر تجاری آن به مبداء جاده‌ی ابریشم دریایی تبدیل شد. رفت و آمد کشتیهای تجاری و دایر شدن دارالتجاره‌های مختلف و مقیم شدن تعداد زیادی تاجر خارجی به ویژه ایرانی و عرب، این شهر کوچک جایگاه بین‌المللی یافته و به مرکز مبادلات و تجارت بین‌المللی تبدیل شد. از اینرو در سال 884 میلادی امپراطور وقت، با صدور بیانیه‌ای بر حفظ حق و حقوق تاجر خارجی ساکن در استان فوجیان و شهر یانگجو و چوانجو تاکید و مأمورینی را برای حفظ حقوق و آزادی‌های تجاری آنان گمارد. در دوران حاکمیت پنج سلسله (944 میلادی) بر رونق تجاری چوانجو افزوده شده و حصار شهر توسعه یافت. بازار، خیابانها و انبارهای جدیدی ایجاد و از دریافت مالیات‌های بیشتر از تاجر خارجی جلوگیری شد. در دوران حکومت سونگ شمالی (1087-میلادی) به دلیل گسترش مبادلات بازرگانی بین‌المللی و حضور روز افزون تاجر خارجی و ازدیاد حضور کشتیهای

تجاری خارجی در بندر چوانجو، به فرمان امپراطور وقت، اولین اداره‌ی رسمی فراگیر تجارت خارجی در این شهر تأسیس و بازرگانی خارجی آن نظم و نسق بیشتری یافت. در اواخر دوره‌ی حاکمیت سلسله‌ی سونگ شمالی شهرت بندر چوانجو با بندر قدیمی گوانجو برابری می‌کرد.

با حاکمیت یافتن سلسله‌ی یوان (مغولها) در چین به دلیل گسترش فوق العاده‌ی مراودات تجاری چین با مناطق تحت سلطه‌ی شاخه‌ی دیگری از مغولها در ایران و خلیج فارس و سهولت و ایمنی امر تجارت دریایی و حضور بیش از پیش تجار ایرانی و عرب، اعتبار جهانی این شهر بندری به اوج خود رسید و در واقع به بزرگترین مرکز تبادل کالاهای خارجی و محل سکونت انبوهی از تجار متمول خارجی از کشورهای مختلف در شرق آسیا مبدل شد.

در ده سال آخر حاکمیت مغولها (1366-1357 میلادی) به دلیل نا آرامی های اجتماعی و شورش و درگیری های پیاپی، موقعیت تجاری شهر چوانجو دچار تنزل شده و رو به افول گذاشت. با روی کار آمدن سلسله‌ی جدید مینگ و بر چیده شدن بساط مغولها و تحت فشار قرار گرفتن تجار مسلمان، رابطه‌ی چین با جهان خارج قطع و مبادلات و تجارت خارجی در این بندر متوقف گردیده و تجارتخانه های خارجی کم کم بسته شد و بازرگانان این شهر را ترک نموده و موقعیت بین المللی آن از دست رفت. اداره‌ی تجارت خارجی هم از چوانجو به شهر فوجو منتقل گردید. بدین گونه بود که دوران رونق و شکوفایی این شهر بندری به پایان رسید.

ورود اسلام به شهر چوانجو(زیتون)

طبق اسناد تاریخی، شهر چوانجو جزء اولین مناطق شمال شرق چین بود که اسلام از طریق تجار مسلمان و از مسیر دریا وارد این منطقه شد. بر اساس برخی از نوشته های تاریخی در دوران اولیه ی گسترش اسلام(در زمان حیات حضرت رسول (ص)) چهار نفر از یاران پیامبر با هدف تبلیغ اسلام از طریق دریا وارد چین شدند که در شهرهای گوانجو، هانگجو و در شهر چوانجو به فعالیتهای تبلیغی پرداختند.

مزار دو مبلغ اولیه اسلام - چوانجو - فوجیان

چنانچه این گفتار صحیح باشد، می توان گفت اسلام در قرن اول هجری و در دوران حاکمیت سلسله ی تانگ وارد منطقه ی شرق چین و از جمله شهر

چوانجو شده و تجار مسلمان ایرانی و عرب در معرفی آن نقش اساسی داشته اند. با رونق گرفتن بندر چوانجو و تردد کشتی های تجاری که اکثرا از بنادر شمالی و جنوبی خلیج فارس و دریای عمان برای تجارت با شرق آسیا وارد دریای چین می شدند، حضور مسلمانان در این منطقه روز به روز افزایش یافت. با تأسیس دفاتر تجاری و اقامت طویل المدت آنان که اغلب بدون همراهی خانواده بود، کم کم زمینه ی ازدواج آنان با دختران محلی و زاد و ولد آنها بر تعداد آنان افزوده می شد. توان مالی، شایستگی های فرهنگی و مدیریتی و افزایش تعداد مسلمانان در این شهر بندری ایجاب می کرد که آنان علاوه بر زمینه های تجاری در سایر زمینه ها از جمله مدیریت بندر، کنترل رفت و آمد کشتیها، مدیریت های تجاری و اقتصادی، مسئولیت های اجتماعی، دادگاههای قضایی و رسیدگی به تخلفات و اختلافات و در نهایت مسئولیتهای سیاسی و فرهنگی منطقه نیز حضوری شایسته داشته باشند. مضافا اینکه صداقت و درستکاری و شایستگی های فردی آنان نیز موجب جلب اعتماد حکام و امپراطوران چینی شده و این اعتماد متقابل زمینه ی رشد مسلمانان و گسترش اسلام در منطقه را هر چه بیشتر فراهم ساخت. از این رو بود که علی رغم فراز و نشیب های مختلفی که اسلام و مسلمانان در این منطقه با آن روبرو شدند، برای چندین قرن متوالی، مسلمانان به ویژه تجار مسلمان ایرانی، حداقل در سطح منطقه دارای پستها و مسئولیتهای بالایی از قبیل رئیس گمرکات، قاضی القضاات، فرمانداری شهر، ریاست نیروهای مسلح و... را بر عهده داشته و در زندگی اجتماعی و روزمره ی مردم این منطقه حضوری جدی و فعال داشته اند. وجود آثار تاریخی و میراثهای فرهنگی فراوان در این منطقه که پس از گذشت قرنها همچنان بخش عظیمی از میراث باستانی منطقه را به

خود اختصاص داده است، شاهد زنده ای بر حضور پر رنگ آنان در شهر چوانجو است. در حال حاضر نیز دهها هزار نفر مسلمان در این منطقه ساکنند که خود گواه دیگری بر این واقعیت تاریخی است.

حضور ایرانیان در شهر چوانجو(زیتون)

بر اساس شواهد تاریخی ثبت شده در کتب تاریخی چینی ها، و همچنین کتابهای تاریخی که توسط مورخان مسلمان از جمله ابن خرداد به (912-830 میلادی)، ابوالفداء (1331-1273 میلادی) و ابن بطوطه که بین سالهای 1346-1345 میلادی به چین مسافرت نموده است، اغلب تجار و ساکنین مسلمان شهر چوانجو را مسلمانان ایرانی و یا ایرانی الاصل تشکیل داده و در کنار تجار مسلمان از مناطق مختلف شبه جزیره ی عربستان و آسیای مرکزی و تجار غیر مسلمان هندی و اروپایی جامعه ی پر نفوذ خارجیان مقیم این بندر را تشکیل می دادند. ابن بطوطه در سفر نامه ی خود می نویسد: "در هر یک از شهرهای بزرگ چین مانند زیتون(چوانجو) و کانتون(گوانگجو) بخش مخصوصی برای مسلمانان وجود دارد همراه با مسجد جامع و خانقاه و بازار خاص خود. مسلمانان برای خودشان قاضی و شیخ دارند. در هر یک از شهرهای چین، شیخ الاسلامی است که سرپرستی امور مسلمانان بر عهده ی او است که به مرافعات آنان هم رسیدگی می کند".

ابن بطوطه در سفر به شهر زیتون از دیدار با تاج الدین اردبیلی قاضی مسلمانان شهر، شیخ الاسلام کمال الدین عبدالله اصفهانی، شرف الدین تبریزی، برهان الدین کازرونی و ... نام می برد که از ایرانیان صاحب فضیلت و از صاحب منصبان شهر زیتون بوده اند

نمایی از سنگ قبرهای مسلمانان در مسجد اصحاب - چوانجو - فوجیان

سنگ قبرهای متعدد متعلق به ایرانیان که هم اکنون در موزهی مرکز اسلامی و در مسجد اصحاب نگهداری می شود و در کنار نام و نام خانوادگی، متوفی نام شهری که به آن تعلق داشته اند از قبیل همدانی، شیرازی، تبریزی، جاجرمی، خراسانی، اصفهانی، گیلانی و... هم ذکر شده ، مؤید این مطلب است.

تصویر سنگ قبر یک ایرانی به نام تبریزی -

مسجد اصحاب / چوانجو / فوجیان

. این مسلمانان علاوه بر تجارت و مبادله‌ی بازرگانی بین چین و ایران و منطقه‌ی خاور میانه، در فعالیت‌هایی همچون توسعه‌ی شهری، ساختن کشتیهای تجاری و دولتی، ایجاد تأسیسات رفاهی، خدمات اجتماعی شهری، ساختارهای مدیریتی و حکومتی فعالانه مشارکت داشته اند. آنان در کنار افراد بومی با مسالمت زندگی کرده و با آنان وصلت نموده و در آنجا ساکن شده و همانجا هم فوت کرده و به خاک سپرده شده اند و از خود نامی نیک و آئینی پاک (اسلام) به یادگار گذاشته و همیشه مورد احترام حکام و ساکنین محلی بوده اند.

در تاریخ رسمی چین از این دوران همیشه به نیکی یاد شده و توسعه‌ی اقتصادی، تجاری و فرهنگی منطقه مرهون تلاش و فداکاری آنان بوده است. اوج شکوفایی بندر بین المللی چوانجو و حضور مسلمانان به ویژه ایرانیان در این منطقه متعلق به دوران حاکمیت سلسله‌ی یوان بوده است. با روی کار آمدن سلسله‌ی مینگ و ایجاد محدودیت های تجاری با خارج و تحت فشار قرار گرفتن مسلمانان و تجار خارجی و افول رونق تجاری شهر زیتون، کم کم نام زیتون هم از این روی شهر به فراموشی سپرده شده و پس از آن در اسناد و مدارک تاریخی و منابع مکتوب نیز کمتر به این نام اشاره گردیده است.

آثار تاریخی ایرانی-اسلامی شهر زیتون (چوانجو)

مهمترین اثر باقیمانده از فرهنگ ایرانی-اسلامی در شهر چوانجو را می توان مسجد اصحاب نامید. طبق نشانه های تاریخی موجود، در دوران حضور پرشکوه مسلمانان در این منطقه مجموعاً هشت مسجد ساخته شد که به

عنوان محل عبادت و مرکز تجمع مسلمانان به حساب می آمدند که مسجد اصحاب بزرگترین و با شکوهترین آنان بوده است.

نمایی از شبستان داخل مسجد اصحاب - چوانجو - فوجیان

این مسجد که ابتدا در سال 400 هجری (1010-1009 میلادی) توسط مسلمانان بنیان گذاشته شده بود، بر اساس اطلاعات حجاری شده بر روی یک قطعه سنگ، مجدداً پس از سیصد سال و در تاریخ 710 هجری (1311-1310 میلادی) توسط یک نفر ایرانی بنام احمدابن محمد قدسی (یا قریشی) از اهالی شیراز، کاملاً نوسازی و بازسازی شده و توسعه یافته است. به طوری که هم اکنون نیز چهار دیواره‌ی سنگی مسجد و درب ورودی و تأسیسات جانبی آن همچنان پا بر جا بوده و علی رغم فرو ریختن سقف آن، استحکام بنا، استفاده از سنگهای یکنواخت، حجاری و حکاکی زیبای آیات فراوان قرآن با خط نسخ و ثلث و کوفی در درون طاق نماها و ستونها و پایه ها و دیواره های اطراف ورودی به ویژه در درون و اطراف محراب سنگی باقیمانده از آن، حاکی از شکوه و عظمت مسجد و اوج هنر معماری ایرانی-اسلامی و تزئین مسجد با

آیات قرآنی است که از سوی دولت چین به عنوان اثر باستانی درجه یک ثبت شده و تحت حفاظت قرار گرفته است.

سنگ نوشته های تاریخی و اسلامی شهر زیتون

سنگ نوشته های اسلامی باقیمانده از دوران شکوفایی اسلام در شهر زیتون که از مناطق مختلف تاریخی این شهر و روستاهای اطراف جمع آوری و در موزهی مرکز اسلامی (موزهی

نمایی از محراب مسجد اصحاب - چوانجو -

فوجیان

آثار تاریخ دریانوردی) و مسجد اصحاب نگهداری می شوند، به دو بخش تقسیم می گردند: 1. سنگ قبرها. 2. لوح های سنگی متعلق به مساجد.

این سنگ نوشته ها از نظر خط، مطالب نگاشته شده و شیوهی نگارش و شکل و شمایل ظاهری از تنوع زیادی برخوردارند. در سال 1930 سه نفر از محققین چینی تحقیق و بررسی مفصلی بر روی آنان انجام دادند که در اثر این کار پژوهشی، مجدداً نام شهر زیتون زنده شد. کشف و گردآوری سنگ قبرهای خارجیان مدفون در این شهر و کار پژوهشی صورت گرفته روی آنان نتایجی را به شرح زیر در پی داشت :

1. اغلب تجار خارجی مقیم این شهر در گذشته های دور را

مسلمانان با اکثریت ایرانی تشکیل می دادند.

2. تعداد مساجد فعال این شهر بین هفت الی هشت باب بوده است.

3. اطلاعات دسته اول موجود بر روی این سنگ نوشته ها، ضرورت پرداختن محافل علمی و پژوهشی به تحقیق و بررسی بر روی آنان یک نیاز تاریخی و نیاز علمی است.

4. حفظ و نگهداری این آثار گرانبها که بخشی از تاریخ پر افتخار منطقه و اسلام در سرزمین چین است، از وظایف دولت مرکزی و دولت محلی است.

5. نام شهر زیتون این بار نه به عنوان یک مرکز تجاری بین المللی، بلکه به عنوان یک اثر تاریخی ارزشمند در محافل علمی و پژوهشی داخلی چین و مراکز علمی جهان به ویژه جهان اسلام مطرح شد.

مشترکات سنگ قبرها

● در اکثر آنان نام متوفی، نام پدر و تاریخ وفات ذکر شده است ، در سنگهای متعلق به ایرانیان، اغلب محل تولد یا شهر متعلق به آن در ایران نیز ذکر شده است.

● در تمام این سنگ قبرها حداقل یک حدیث و یا آیهی کوتاهی از قرآن، در ابتدای آن ذکر شده و اغلب بر سبک و سیاق عربی است. در برخی از سنگ قبرهای بزرگ یک سوره و یا چند سورهی کوچک و یا آیه الکرسی نیز نوشته شده است.

- اکثر قبرها متعلق به نیمه‌ی دوم قرن هفتم و قرن هشتم هجری قمری می باشند.

- در ابتدای تعدادی از سنگ قبرها، جمله‌ای از رسول خدا(ص) تحت عنوان "من مات غریبا مات شهیدا" نوشته شده که بیانگر غریب بودن آنان در شهر زیتون است.

- بیشتر صاحبان قبرها را مردان تشکیل می دهند.

- تاریخ ولادت و یا وفات افراد اغلب بر اساس تاریخ هجری قمری است.

موزه‌ی تاریخ دریایی - محل نگهداری سنگ قبرهای مسلمانان - چوانجو - فوجیان

ویژگی برخی از سنگ قبرها

- در برخی از سنگ قبرهای متعلق به ایرانیان، در خلال نوشته‌های عربی، جملات فارسی نیز دیده می شود.

● در برخی از سنگ قبرها علاوه بر تاریخ هجری، تاریخ چینی نیز قید شده است.

● از اسامی تعدادی از قبرها مشخص است که صاحب قبر خانم بوده و اسم آنان شبیه اسم ایرانیان همچون فاطمه خاتون، خدیجه خاتون، شیرین و ... است.

● در برخی از آنان در کنار اطلاعات دیگر جمله‌ی "و صلی الله علی محمد و علی آله اجمعین" ذکر شده که به احتمال زیاد دلیل بر شیعه بودن آنان است.

● در یکی از سنگ قبرها اشاره شده که صاحب قبر در شهر مادرش فوت نموده که از این جمله می توان حدس زد که مادر وی چینی بوده است.

مختصات و ویژگی های سنگ نوشته های متعلق به مساجد

- تاریخ تأسیس مسجد و بانیان آن به عربی ذکر شده است.
- در کنار لوح های سنگی عربی، تاریخ تأسیس و شرح چگونگی بنای آن به زبان چینی در لوح دیگری نگاشته شده است.
- در تمام سنگ نوشته ها اغلب از آیات قرآنی و احادیثی از پیامبر اکرم در خصوص ترغیب به احداث مساجد همچون "ان المساجد لله فلا تدعوا مع الله احدا"، "من بنی مسجدا بنی الله تعالی له بیتا فی الجنة" دیده می شود.
- در الواح سنگی برخی از مساجد به ویژه مسجد اصحاب سوره های

کامل قرآن از جمله سوره‌ی عم یتسألون ، هل أتى و آیه الکرسی و آیات طولانی دیگر قرآنی با خطی زیبا بر روی قطعات متعدد سنگی حکاکی و در کنار هم چیده شده اند.

نمایی از درب ورودی مسجد اصحاب - چوانجو - فوجیان

اهمیت آثار و سنگ نوشته های اسلامی موجود در شهر زیتون

لوح های سنگی اسلامی موجود در شهر زیتون، اعم از سنگ قبرها و السواح متعلق به مساجد، از نظر تعداد، تنوع و کمیت و کیفیت، به هیچوجه قابل مقایسه با آثار اسلامی موجود در سایر مناطق چین نیست. اطلاعات موجود در این آثار از ارزش و اهمیت تاریخی بالایی برخوردار بوده و اسناد و منابع مهمی جهت مطالعه و کسب اطلاعات در مورد اسناد دولتی، تاریخ و چگونگی تبلیغ و

گسترش اسلام در این منطقه، نحوه‌ی زندگی و جایگاه و موقعیت مسلمانان و نقش اجتماعی و اقتصادی آنان در منطقه، اطلاعات اولیه در مورد شرایط زندگی جامعه اسلامی آن تاریخ در شهر زیتون، ویژگی‌های معماری و هنری ساختمان مساجد در دوران سلسله‌های سونگ، یوان و مینگ، اطلاعاتی پیرامون شورش دهساله و قیام مردم در اواخر دوران سلسله‌ی یوان و اوایل سلسله‌ی مینگ، اختلافات فرقه‌ای بین مسلمانان، نحوه‌ی یادگیری زبان چینی توسط مهاجرین مسلمان و استفاده از تقویم ویژه‌ی چین، چگونگی ازدواج آنان با زنان و دختران بومی و تأثیر این ازدواج‌ها در جامعه، چگونگی اختلاط و تأثیر گذاری و تأثیر پذیری فرهنگ اسلامی و چینی از یکدیگر و نحوه‌ی به وجود آمدن نسل اولیه‌ی مسلمانان نژاد هوی از پدران مسلمان غیر چینی و مادران چینی در این منطقه و صدها اطلاعات ارزشمند و مهم دیگر حائز اهمیت است که نیاز به انجام پژوهشهای گسترده و مشترک بین محققین ایرانی و چینی دارد.

سنگ قبرهای پیروان سایر ادیان در موزه‌ی دریایی شهر چوانجو

ساختمان موزه‌ی دریایی شهر چوانجو به شکل قایق ساخته شده و اطراف ساختمان را دریاچه‌ی کوچکی از آب احاطه کرده که هر چه بیشتر تعلق موزه به دریا را تداعی کند. در این موزه تعدادی قایق چوبی و بلم دریایی و سایر وسایل مسافرت‌های دریایی دوران قدیم نیز نگهداری می‌شود. آنچه در این موزه بیش از همه توجه هر بیننده را به خود جلب می‌کند، وجود تعداد زیادی الواح سنگی قبر است که به زبانهای مختلف عربی، فارسی، انگلیسی، یونانی،

هندی و چینی مشخصات صاحبان قبرها را که پیرو ادیان مختلفی همچون اسلام، مسیحیت، بودیسم، و هندوئیسم، بوده اند بر روی آنها نگاشته شده است.

نمایی از سنگ قبرهای مسلمانان در موزه ی تاریخ دریایی - چوانجو - فوجیان

وجود سنگ قبرهای متعدد از پیروان ادیان مختلف با فرهنگ و ملیت های گوناگون، از شرق، غرب و جنوب آسیا گرفته تا اروپا و آفریقا، بیانگر شکوه و عظمت دوران رونق اقتصادی و تجاری شهر بندری زیتون است، و نشان می دهد که اغلب کشورهای صاحب نام و توسعه یافته ی آنروز با این بندر مبادلات تجاری داشته و تجار ملیت های مختلف نه تنها به این بندر رفت و آمد می کردند، بلکه در این شهر ساکن بوده و دفاتر تجاری داشته اند. نگهداری سنگ قبرهای فراوان از ملیت ها و پیروان مذاهب گوناگون در این موزه آنرا به محل

نگهداری آثار تاریخی ادیان و ملیت های مختلف تبدیل کرده و همزیستی مسالمت آمیز پیروان ادیان و شهروندان ملل مختلف در این نقطه از جهان و تعامل خوب مردم و دولت چین با آنان در گذشته را به نمایش می گذارد.

قبرستان باستانی مسلمانان

در مجاورت شهر چوانجو و بر بالای تپه ای مشرف به شهر، قبرستان کهنی وجود دارد که از گذشته های دور محل دفن مسلمانان بوده است. در این محل که به مزار مقدس و تپه ی عطر آگین نیز معروف است، دو نفر از شخصیت های مهم اسلامی که نقش به سزایی در معرفی اولیه ی اسلام در چین داشته اند، دفن شده اند که به خاطر آنان این قبرستان در طول تاریخ مورد احترام مردم منطقه به ویژه مسلمانان بوده و دفن مسلمانان در مجاورت قبر این دو مبلغ اسلامی به خاطر حرمت و قداست آنان صورت گرفته است. معروف است که در زمان حیات رسول خدا(ص) چهار نفر به سرپرستی شخصی به نام سعد وقاص جهت تبلیغ دین اسلام وارد چین شده و مورد احترام امپراطور وقت واقع شدند. امپراطور که سخت تحت تأثیر شخصیت این مبلغین اسلامی قرار گرفته بود با ساختن مساجدی به آنان اجازه داد که به تبلیغ اسلام بپردازند. یکی از آنان در شهر گوانجو و دیگری در شهر هانگجو و دو نفر دیگر در شهر چوانجو به تبلیغ اسلام پرداخته و در همانجا فوت شده و دفن گردیده اند که مزار آنان هنوز هم مورد احترام و زیارت مسلمانان است.

در کنار قبر این دو شخصیت ، لوح سنگی به زبان چینی وجود دارد که بر روی آن نوشته شده : " جنگ خه (zheng he) دریا سالار معروف مسلمان

دوران سلسله‌ی مینگ، که با ناوگان تجاری بزرگ خود هفت بار مسیر شرق چین تا خلیج فارس و شرق آفریقا را از طریق دریا طی نموده است، پیش از آغاز هر سفر دریایی خود، بر سر مزار این دو شخصیت اسلامی حاضر شده و ضمن قرائت فاتحه از روح آنان برای انجام موفقیت آمیز سفر خود طلب دعا و کمک می کرده است."

اغلب سنگ قبرهای مسلمانان که هم اکنون در موزه‌ی دریایی و مسجد اصحاب چوانجو نگهداری می شود نیز از این قبرستان جمع آوری شده است. در کنار این موزه به همت دولت محلی و تعدادی از کشورهای عربی همچون یمن، عربستان، کویت و مراکش ساختمان بزرگ و زیبای مرکز اسلامی، در دو طبقه، با معماری اسلامی به وسعت دوهزار متر مربع ساخته شده که قرار است پس از تکمیل، کلیه‌ی آثار اسلامی موجود در موزه‌ی تاریخی دریایی به این ساختمان انتقال یافته و برای هر کشور اسلامی که با این بندر در گذشته مبادلات تجاری داشته است، غرفه‌ای اختصاص داده شود تا در آن، آثار فرهنگی، هنری و تاریخی آن کشور به نمایش گذاشته شود.

تنها معبد مانوی فعال جهان در حومه شهر چوانجو

معروف است که غیر از آیینهای تائوئیسم و کنفوسیوس که بومی چین هستند، کلیه‌ی مذاهب دیگری که از گذشته‌های دور تا کنون وارد چین شده اند، اعم از زرتشتی، مانوی، نسطوری، بودایی و اسلام، توسط ایرانیان و یا با همکاری آنان در چین معرفی و توسعه یافته است. آیین مانوی که به خاطر فشارها و محدودیت‌های حاکمان وقت ایرانی، زمینه‌ی رشد و ادامه‌ی حیات

خود را در سرزمین اصلی از دست داد ، به سمت شرق حرکت کرده و در سرزمین چین پناه گرفت.

مجسمه مانی در کنار تنهامعبدمانوی فعال در جهان - حومه ی چوانجو - فوجیان

آثار بر جای مانده از این دین، هنوز هم در غارهای بودایی تورفان و غار دون هوان، و شهر آستانه در استان سین کیانگ چین مشهود است. یکی از مناطقی که در دوران سلسله‌ی مینگ در آن زمینه‌ی مساعدی برای گسترش آیین مانوی به وجود آمد استان فوجیان در شرق چین بود. این آیین که از سوی امپراتور وقت مورد حمایت قرار گرفته بود، در منطقه‌ی چوانجو مورد استقبال مردم واقع شد و توسعه‌ی زیادی یافت. معروف است که رهبران اصلی قیامی که علیه امپراطوری سلسله‌ی یوان (مغولها) شورش نمودند، تحت تأثیر

آیین مانوی قرار داشته و با الهام از این آیین که در چین به نام آیین روشنایی نیز معروف است، دست به شورش زدند. از این رو پس از پیروزی و کسب قدرت توسط سلسله‌ی مینگ و سرنگونی سلسله‌ی یوان، رهبران آیین مانوی، از آزادی عمل بیشتر برای تبلیغ و موقعیت مناسبی برخوردار شدند.

نمای بیرونی تنها معبد مانوی فعال در جهان - حومه ی جوانجو - فوجیان

گفته می شود که کلمه‌ی "مینگ" که به زبان چینی به معنی روشنایی و نور است نیز از نام آیین مانوی گرفته شده است. اگرچه در طول تاریخ آیین مانوی نیز همچون سایر آیین ها و مذاهب غیر بومی و وارداتی به چین، تحت تأثیر فرهنگ و ادیان بومی و غیر بومی چین، همچون تائویی و بودایی در هم آمیخته و اصالت اولیه‌ی خود را تا حدودی از دست داده است. ولی هم اکنون نیز در گوشه و کنار این کشور پهناور و در غارها و معابد مختلف، آثار و نوشته ها و نقاشی هایی از آن به چشم می خورد.

تصویری از مانی در داخل تنها معبد مانوی فعال در جهان - حومه چوانجو - فوجیان

در 20 کیلومتری شهر چوانجو و بر بالای یک تپه‌ی صخره‌ای، تنها معبد فعال مانوی جهان قرار دارد که روزانه دهها نفر از اهالی محل به زیارت آن رفته و به دعا و نیایش می پردازند. طبق بیانیه‌ی سازمان فرهنگی یونسکو، این معبد قدیمی ترین معبد باقیمانده از آیین مانوی در جهان است که در سال 1991 مورد بازدید یک هیئت 30 نفره از محققین کشورهای مختلف که از سوی یونسکو برای بررسی این معبد اعزام شده بودند واقع شده و تعلق به آیین مانوی مورد تأیید آنان قرار گرفته است. سازمان یونسکو با نصب یک تابلوی یادبود، که به امضای تک تک این هیئت 30 نفره رسیده در کنار این معبد، صحت مانوی بودن این معبد را تأیید کرده است.

تابلو هیئت اعزامی از یونسکو برای بررسی معبد مانوی - حومه ی چوانجو - فوجیان

در کنار این معبد دو مجسمه از مانی (یکی قدیمی و دیگری جدید) قرار دارد و بر روی صخره های مجاور آن کلماتی از مانی و شعارهای این آیین به چشم می خورد. در داخل معبد نیز تصویری از مانی که بیشتر شبیه بودا است، همراه با آثار مختلفی از نمادهای مانوی، بودایی و تائویی قرار دارد. این معبد نیز در فهرست آثار ملی چین به ثبت رسیده است.

منابع مورد استفاده:

1. سابق، علی محمد / شهر تاریخی چوانجو (زیتون) موزه ای از فرهنگ ایران / ماهنامه ی رویداد های فرهنگی چین، شماره ی 69.
2. مراد زاده، رضا / گزارشی از شهر چوانجو.
3. بروشور مسجد اصحاب شهر چوانجو.
4. کزازی، میر جلال الدین / درنگی بر پیوندهای ایران و چین / آرایه شده در

- سمینار "روابط فرهنگی ایران و چین، و گفتگوی تمدن ها" 2001 پکن.
5. امیری، کیومرث/ روابط و پیوستگی های فرهنگی ایران و چین /ارایه شده در
 سمینار "روابط فرهنگی ایران و چین، و گفتگوی تمدن ها" 2001 پکن.
6. مشاهدات حضوری طی دوسفر به منطقه در سالهای 1381-1382.
7. Fujian People Publishing House, Islamic Inscription in Quan
 Zhou, chen da sheng, 1984.
8. A Record of Mosque, Wu Jian. A.D 1350,
9. Religious Stones Inscription in Quan Zhou, Wu WenLiang.1957.